

**CAMPBELL'İN MONOMİT VE JUNG'UN ARKETİP KAVRAMLARI  
BAĞLAMINDA “TRAK-TRAK KABAKCIĞIM” MASALININ  
İNCELENMESİ**

**Fatih EGE<sup>1</sup>**

**Öz**

Türkistan steplerinden Kafkasya'ya, Anadolu'dan balkanlara kadar engin bir coğrafyayı etkisi altına alan Türk halklarının kültürel birikimleri; yöreselden evrensele uzanan sayısız zenginliğe sahiptir. Bu sayısız zenginliğin içerisinde geçmişten gelerek şimdiyi besleyen halk anlatıları önemli bir yere sahiptir. Halk anlatıları içerisinde örtük bir dile sahip olan masallar ise bahsettiğimiz coğrafyanın tamamında eş ve benzer nitelikte ürünler olarak varlığını sürdürmektedir. Toplumsal bilinci uykuya yatırmaktan ziyade uyanık tutmak adına kodlar içeren masallar, bu durumu C. Gustav Jung'un kuramsal temellerini oluşturduğu arketipler vasıtasıyla gerçekleştirmektedir. Çalışmamızın temel amacı da Gagavuz Türklerinin anlatılarından “Trak trak kabakçığım” adlı masalda geçen arketiplerin tespiti üzerinedir. Bahsi geçen masal metni içerisinde yer alan arketipler Jung'un kuramı ile uyuşan J. Campbell'in monomit kavramı çerçevesinde tahlil ve tasnif edilmeye çalışılacaktır.

**Anahtar Sözcükler:** edebiyat, halk bilimi, masal, arketip, kahraman

**EXAMINING THE TALE OF “MY TRAK-TRAK GOURD” IN THE  
CONTEXT OF CAMPBELL'S MONOMITE AND JUNG'S ARCHETYPAL  
CONCEPTS**

**Abstract**

The cultural accumulations of Turkish peoples, which have countless riches ranging from local to universal, have influenced vast geography from the steppes of Turkistan to the Caucasus, from Anatolia to the Balkans. Folk narratives coming from the past and nourishing the present have an important place among these countless riches. Tales, which have an implicit language in folk narratives, continue to exist as spouses and similar products in the entire geography we have mentioned. Tales containing codes in order to keep social consciousness awake rather than asleep, realize this through archetypes whose theoretical foundations were formed by C. Gustav Jung.

<sup>1</sup> Dr. Öğr. Üyesi., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fege@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1986-6165

The main purpose of our study is to identify these archetypes in the tale of the Gagauz Turks called "Trak trak pumpkin". The archetypes in the aforementioned fable text will be analyzed and classified within the framework of J. Campbell's monomyth concept, which is compatible with Jung's theory.

**Keywords:** literature, folklore, tale, archetype, hero

### Giriş/Kuramsal Çerçeve

"Artık elinde mitolojinin anahtarı var.  
Ruhun tüm kapılarını açmakta özgürsün."

C. G. Jung

Gagavuzların tarihi geçmişlerinin IX. yüzyılda Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlar'a göç eden Türklere dayandığı düşünülmektedir. Türklerin İslam inancını kabul etmesinden önce Hristiyan inancını benimsemişlerdir. Kimi araştırmacılar tarafından Türk-İslam kültür dairesi içerisinde değerlendirilmese de Gagavuzlar, kendi kültürel normlarını terk etmemiş ve Hristiyanlığı kendi geleneklerinin özünde diğer Hristiyan topluluklara göre daha farklı yaşamışlardır (Altınkaynak, 2003, s. 4-5). İçine doğdukları ve milli şuurlarında taşıdıkları Türk gelenek ve göreneklerini yaşatan Gagavuzların bu özellikleri halk edebiyatı ürünlerinde kendini göstermektedir. Sadece Hristiyan kültürü ile özdeşleşemeyecek kadar geniş bir kültürel birikime sahip Gagavuzların, Şamanizm'den ve Türkistan coğrafyasındaki atalarının birikimlerinden izler taşıdığı sözlü edebiyatları incelendiği zaman daha doğru biçimde tespit edilebilmektedir.

Söz konusu tespitlerin daha sağlıklı yapılabilmesi açısından Gagavuzların halk kültürü yaratımlarına yönelmek ve derin anlam tabakalarını analiz etmek faydalı olacaktır. Bu ürünlerin içerisinde tarihi birikimleri aydınlatmak bakımından önemli bir yere sahip olan Gagavuz masalları yoğun ve örtük bir dile sahiptir. Türk kültürünün tüm topluluklarından izler barındıran masallar, Gagavuz kültürü içerisinde de sembolik dil ile gizil kodlar barındırmaktadır. Böylelikle Gagavuz masallarını incelemek, özelde onların kültürel birikimine ışık tutacağı gibi genelde ise Türk kültürünün evrensel bilgi havuzuna sunduğu katkıları tespit etmek bakımından faydalı olacaktır. Ayrıca Yapılacak incelemenin; bilimsel düzlemde verimli olabilmesi adına Türk kültürünün kendine has sembollerinin ve kültürel dokusunun göz önünde bulundurularak, analitik psikoloji çerçevesinde yapılması gerektiği düşüncesindeyiz.

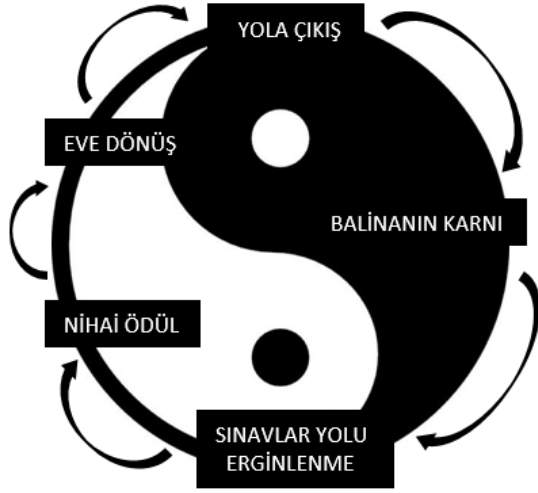
Metin merkezli inceleme kuramlarından psikanaliz edebiyat araştırmacılarına yeni bir ufuk açmış aynı zamanda edebi metinlerin içine gizlenen anlam tabakalarını günümüze

taşınarak okumamızı sağlamıştır. Psikanalizin kurucusu olarak kabul edilen Sigmund Freud ortaya koyduğu "ego", "id", "süperego", "bilinçaltı" ve "libido" gibi kavramlar sayesinde insan doğası daha anlaşılır kılınmış ve ruhsal yapının incelenmesi kolaylaşmıştır. Nitekim, Hançerlioğlu'nun Freud hakkında söyledikleri yaptığı çalışmaların önemini özetler niteliktedir: "İnsan ruhunun didiklenmesi için hastanın yatırılacağı masa hazırды. Doktor Freud'un ak gömleğini giyip bıçağı eline alması bekleniyordu. Freud geldi hastayı masaya yatırdı." (Hançerlioğlu, 2010, s. 356). Bu bağlamda ruhsal dünyasını dil aracılığı ile metinlere yansıtan insanın taşıdığı bilinçdışı kodlar araştırmacılar açısından önem kazanmıştır. Freud'un öğrencisi olan Carl Gustav Jung hocasının öğretileri izinde gider ve bunları bir adım daha öteye taşıyarak "kolektif bilinçdışı" ve "arketip" kavramlarını psikoloji bilimine kazandırır. Jung'un ortaya koyduğu bu kavramlar mitolojiden halk anlatılarına birçok alan için yeni açar ibarelerin tespitini kolaylaştırmış olur. Arketipsel sembolizmin temel dinamiklerini oluşturan Jung insanlığın ortak kodlarının edebi ürünlere nasıl yansıdığını ve kolektif birikimlerin sembollerinden açıklamaya çalışmıştır. Bu bağlamda Jung, gelişen psikanalizin üzerine kendi kuramlarını da ekleyerek analitik psikolojinin temellerini atmıştır. Jung'un analitik psikolojide yer verdiği en önemli kavramlardan birisi kolektif bilinçdışı ve bunun yansımalarından oluşan arketiplerdir. Bahsi geçen terimler edebiyat araştırmacılarının metin merkezli çalışmalarında yeni analizler yapabilmelerini sağlamıştır.

Yukarıda bahsettiğimiz terimler özellikle masal metinleri gibi sembol ve tip olarak yoğun ve örtük anlatımlar için kuramsal bir temel oluşturmuştur. Arketipler bir milletin ortaya çıktığı zamanlardan yaşadığı ana kadar süregeldiği için tarihi bir birikimi yansıtır. Bu nedenle kolektif olan bu ürünlerin kolektif bilinçdışı kavramı dahilinde analiz edilmesi daha tutarlı bir yaklaşım sergilemeye yardımcı olacaktır. Halk edebiyatı anlatıları hem yöresel ve coğrafi birikimleri barındırır hem de evrensel olan insanlığın değerler toplamını içlerinde bulundurlar. Bu bağlamda Gagavuz Türkleri arasında söylenen bir masal Türk kültürünün doğuşundan günümüze ne tür izler taşıdığını gösterdiği gibi diğer Türk halklarının birikimlerinden de ne tür izler taşıdığını gösterecektir. Bu nedenle çalışmamızda örnek aldığımız Gagavuz masalı incelenirken arketipsel kuramın tercih edilmesinin nedeni özelden genele giderek geniş bir kültürel okumayı gerçekleştirebilmek amacı taşımaktadır.

Jung'un tanıttığı arketiplerin masal metinlerinde tespit edilmesi metnin tahlilini sağlarken, Joseph Campbell'in kahraman kalıbı etrafında yapılan değerlendirmeler ile metnin tasnif edilebilmesi amaçlanmaktadır. Nitekim Campbell'in Kahramanın Sonsuz Yolculuğu adlı eserinde monomit kavramı ışığında yaptığı değerlendirmeler hem mitler hem de masal

metinleri gibi birçok metinde uygulanabilir ölçüttedir. Ancak şu unutulmamalıdır ki Türk anlatı geleneğinin kendine has özellikleri de mevcuttur bu bağlamda Campbell'in aşamaları metin incelememizde temel kuram olarak değerlendirilmiş ve Türk anlatı geleneği doğrultusunda düzenlemeler de yapılmıştır. İncelediğimiz Gagavuz masalının kendine özgü aşamaları tarafımızca ayrıca şekil üzerinde de belirtilmiştir.



Şekil 1. Trak-Trak Kabakçığı masalında kahramanın temel yolculuk aşamaları

### Trak-Trak Kabakçığı Masalının Özeti

1. Zamanın birinde dede ve nene iki kızları ile birlikte yaşar.
2. Nene, dedenin ikinci eşi ve dededen önce bir kız çocuğuna sahiptir.
3. Nenenin kız çocuğu; haylaz, uykucu, tembel ve öfkeli. Dedenin kızı ise güzel, utangaç ve yeteneklidir.
4. Nene kendi kızını korur ve kayırır diğer kıza ise kötü davranır ve evden gitmesini ister.
5. Bunun üzerine dede kızını ormana ağaç kesmek için yanında götürür.
6. Kız yolda giderken geçtiği yerlere kül döker.
7. Ormana varınca dede ağaca kabak bağlar ve trak trak ses çıkaran kabağı orada kızla birlikte bırakarak eve geri döner.
8. Eve döndüğünde kız ormanda yalnız kalır çok korkar fakat daha önce döktüğü külleri takip ederek evine dönmeyi başarır.
9. Nene kızın eve dönmesine çok sinirlenir.
10. Dedeye tüm külleri toplatır ve attırır.

11. Ertesi gün kızı alan dede tekrar ormana gider.
12. Kızcağız bu sefer arkasına kepek taneleri bırakır fakat evin köpeği onları yer.
13. Kızı bırakan dede eve döner fakat kız bu sefer eve dönüş yolunu bulamaz.
14. Kız daha sonra gece karanlığında şafağa benzeyen bir ışık görür ve oraya doğru ilerler.
15. Bulduğu evin kapısını çalar ve evin içerisinde çocukları olmayan yaşlı çift onu kızları gibi severek yanlarına alırlar.
16. Aradan zaman geçer kız evlenmiştir. Bir gün kapısı çalar gelenler ise dilenciye benzemektedir. Daha sonra ise onu evden kovana anne babası olduğunu anlar.
17. Üvey annenin boynu bükülür fakat kız ikisine de yardım eder (Altınkaynak, 2003, s. 79).

### **Trak-Trak Kabakçığım Masalında Yola Çıkış Aşaması**

#### **Maceraya Çağrı/Yuvadan Ayrılış**

Trak-Trak Kabakçığım masalında kahraman; öz babası, üvey anne ve üvey kız kardeşi ile yaşayan, masalda babasının "Kızcağız" diye seslendiği genç bir kızdır. Kahraman kızcağız; çalışkan, metanetli ve sabırlı bir yapıya sahip olarak betimlenmiştir. Kızcağızın üvey annesi ise kızı öz babasına karşı kıskırtmaktadır. Aynı zamanda kendi kızını her fırsatta kızcağızdan üstün tutarak ona sürekli nefret dolu davranmaktadır. Metnin duygu değerleri açısından ilk açar ibaresi nefret kötücül unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Nefret; "engellenmiş sevgi gereksinimlerimizin bir dışavurumu, bir kişinin yanıt verici iyi yanını ortaya çıkarma umuduyla onun reddedici kötü yanını yok etme çabası, onu değiştirme uğraşısıdır" (Guntrip, 2013, s. 21). Böylelikle üvey anne kahraman üzerinde yıpratıcı bir değişim oluşturmaya çalışmaktadır. Bahsi geçen etki yıpratıcı ve kötücül olduğu için Masalda üvey anne ve üvey annenin kızını gölge arketipleri olarak değerlendirmek mümkündür. Indick'in gölge arketipi için yaptığı "Benliğin her parçasının karşıt ya da birleştirici bir parçayla tamamlandığı doğuştan bir ikiliği benimser. Ying ve Yang; dişi ve erkek, karanlık ve aydınlık, her psikolojik gücün kendi karşıt gücü vardır" tanımı da tespitimizi destekler niteliktedir (Indick, 2011, s. 135). Masal kahramanı kızcağız aydınlığın temsili olmuşken üvey anne ve kızı ise kahramanın tam zıttı olarak karanlık tarafın ve karşıt değerlerin temsilcisi olarak değerlendirilebilir. Gölgenin temsil ettiği; kıskançlık, çekememezlik, nefret ve öfke gibi kötücül değerleri sergileyen üvey anne ve kızı, masal kahramanının da mücadele edeceği karşıt değerlerin çerçevesini oluşturmaktadır. Nitekim "öfkeli kimseleri yaşam

karşısında düpedüz düşmanca bir tutum sergileyen kimseler olarak tanımlayabiliriz" (Adler, 2010, s. 306) söylemi metinde yer alan dramatik aksiyonu ve değerler çatışmasını açıklar niteliktedir. Metinde üvey anne konumunda olan Nene bu açıdan gölge arketipini, öz annesinden ayrı, babası ile yaşam mücadelesi veren kahraman kızcağız ise masum ve çalışkan yapısı ile bilincin dönüşüm geçirerek hayata hazırlanacak tarafını sembolize etmektedir. Kızcağız adlandırması ile metinde geçen kadın kahraman benliğin çıkacağı yolun merkezindedir. Ayrıca ismin aldığı küçültme eki onu büyüyecek olan bilinç nüvesi konumunda sembolize etmektedir. Nitekim metinde özel bir isim yerine, okuyan/dinleyen herkesin kendisini yerine koyabileceği genel bir ad tercih edilmiştir.

Metnin ilerleyen kısımlarında Kahraman dönüşümünü tamamlamak adına; dünyalık mekânın temsili olan ailesinden koparak, değişim geçireceği bilinçdışının bilinmez yapısına doğru yola çıkması gerekmektedir. Campbell bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Freud bütün kaygı anlarının; anneden ilk ayrılış anının -doğum anında soluğun sıkışması, kanın hücum etmesi, vb.- acı dolu hislerini yeniden ürettiğini öne sürmüştür. Buna karşılık, bütün ayrılık ve yeni doğum anları da kaygı üretir. İster Kral Babasıyla kurulmuş olan ikili birliklerinden ayrılmak üzere olan kral çocuğu olsun, ister şimdi Bahçe'nin idilinden ayrılmaya hazır olan Tanrı'nın kızı Havva, ister yaratılmış dünyanın son ufuklarının ötesine geçen aşın yoğunlaşmış Geleceğin Buddhası olsun, hep aynı tehlikeyi, güven kazanımını, sınamayı, geçişi ve doğumun gizemlerinin tuhaf kutsallığını simgeleyen arketipsel imgeler harekete geçer (Campbell, 2010, s. 6).

Masalda kahraman babası, yani metinde üvey anneden korkan ve ona boyun eğen "Dede", şeklinde geçen karakter tarafından bu mekâna sürüklenir.

Daha sonra ise "Nene" karakterinin gölge arketipi özelliklerinden kıskançlık etrafında sergilediği tutum neticesinde; kızcağızın evden uzaklaşması için dedeyi görevlendirmesi, kahramanın yola çıkış aşamasını başlatmış olur. Bu noktada gölge arketipi nenenin sergilediği kıskançlık, kahramanın öfkeden sonra karşılaştığı diğer karşıt güç olarak karşısına çıkar. Bu durum sevginin ve ilginin kıskanılması noktasında kahramanı sınavlar yoluna yönlendirmiştir. Üvey annenin (nene) bu tutumu aslında kızın babası tarafından çok sevilmesinden ileri gelir ve masal kahramanına daha kötü davranmasını tetikler. Nitekim bu durum aslında sevgi duygusunun cimriliğinin temsilidir.

Cimrilik deyince, yalnızca para toplayıp biriktirmekten oluşan dar anlamda bir cimriliği değil, genel anlamda bir cimriliği anlıyoruz. Böyle bir cimriliğin de başlıca dışavurum biçimi, cimri kimsenin başka birini sevindirmeye bir türlü yanaşmaması, yani toplumun bireylerine karşı

yakınlık göstermekte cimriliğe kaçması, çevresine bir duvar örerek kendisine ait o sözde değerli hazineleri güvence altına almak istemesidir (Adler, 2010, s. 258).

Masalda nenenin kızcağıza karşı takındığı tutumda ona az yemek vermesi ve kötü yerlerde yatırması ve kendine ait olduğunu düşündüğü sözde değerli hazinelerini ondan saklaması şeklinde Adler'in yaptığı tanımla örtüşmektedir.

Son olarak Masal kahramanı Kızcağız olumlu değerlere sahip olarak gölge arketip tarafından uzaklaştırılması aileden ilk uzaklaşma durumunu sembolize etmektedir. Metnin kahramanı maceraya dış etkenler neticesinde çağrılmıştır. Bu açıdan masal kahramanı Kızcağızın maceraya çağrı aşaması üvey annenin: "Kov bu senin kızını burdan! Al götür onu dağda kaybet, görmeyim gözümün önünde" (Altınkaynak, 2003, s. 81) sözleri üzerine babasının onu evden ayırarak yola çıkarması ile başlamıştır ve Campbell'in monomitos aşamaları ile uyum göstermektedir.

### **İlk Eşiğin Aşılması/Ötelerin Sesi**

Masal kahramanı kızcağız, dedenin onu odun kesmek için yüce dağa götürmesi sonucu maceraya çağrılmıştır. Yola çıkış aşamasının başladığı bu noktada kahraman gireceği sınavlar yolu öncesi karşılaşacağı ilk eşiği aşmak durumundadır. Bu noktada masal kahramanı kızcağız, dede tarafından dağda yalnız bırakıldığında yola çıkarken serptiği külleri hatırlar. Kahramanın yola çıkmadan cebine doldurduğu külleri fark ederek evin dönüş yolunu hatırlaması onun ilk eşiği aştığının bir göstergesidir. Kızcağız bu bağlamda küllerin onu eve götüreceğini düşünerek akıllıca bir harekette bulunmuş olur. Masalın bu aşamasında ataların sesi devreye girmiştir. Küllerin bıraktığı izleri takip etmek kızcağıza geri dönüş yolunu gösterir. Bilincin yolculuğu üzerinden dinleyen/okuyan nesillere masal bilinçdışı iletisini "kül" açar ibaresi üzerinden sunar. Bu iletide kül metaforik bir değer taşır. Anka Kuşu'nun küllerinden yeniden doğuşunu hatırlatan bu değer, külün ateş ile ve Şamanizm ile olan bağlarını da akla getirmektedir. Kül ve Anka kuşu (phoneix);

Önce yanarak küllere dönüşen bu mitolojik kuş, küllerinden yeniden dirilmektedir. Bir bakıma küllerinden yeniden dirilme, bir dönüşüme delalet etmektedir. Bu ruhun bedenden bedene aktarılması olan reenkarnasyondan farklıdır. Burada yanarak tahrip olup küllere dönüşen canlı, bu küllerden yeniden dirilmekte ve yaşamına kaldığı yerden devam etmektedir. Hatta bu süreç sık sık tekrar etmektedir. Bu mitolojik kuş, defalarca yanıp küle dönüşüp, yine defalarca bu küllerden tekrar ve tekrar dirilmektedir (Tansü ve Güvenç, 2017, s. 784).

Anlaşılabileceği üzere Anka kuşu yukarıda bahsi geçen mitik özelliklere sahiptir ve metinde yer alan kül açar ibaresinin hangi işlevde yer aldığını açıklar niteliktedir. Kahraman

bu bağlamda kül sayesinde eve geri dönmeyi başarmıştır ve ataların birikimleri ile doğru yolun bulunabileceği iletisi metne yansımıştır. Bu noktada aklını kullanarak ilk olumlu değer ile buluşan kahraman, ataların sesi ile ilk temasını gerçekleştirmiştir.

### **Balinanın Karnı ve Doğaüstü Yardım/Yüce Dağ Başında Yanar Bir Işık**

Masal metnine ismini veren açar ibare kahramanın dönüşüm mekanına terkedilmesi sonucu karşımıza çıkmaktadır. Dedenin kızı ormana bırakmadan önce ağaca bağladığı ve rüzgârın esmesi sonucu odun kesme sesi çıkararak kabak böylelikle masal kahramanının hala dedenin ormanda olduğunu düşünmesini sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Metinde geçen: "bu arada dede bağlamış ağaca bir kabak. Rüzgâr kabağı sallarmış oda yaparmış: trak-trak-trak! kendisi koşmuş eşeği de gitmiş eve, haçan kızcağız gelmiş dede de yokmuş" (Altınkaynak, 2003, s. 82)" ifadesi bahsettiğimiz durumu örneklemektedir. Bu bağlamda dede aslında kızcağıza tuzak kurmuş ve kendisini güvende hissederken kendisi onu yalnız bırakarak eşinin yanına dönebilmiştir. Gölge arketipinin diğer bir yansıması olan bu durum kızcağızın temsil ettiği bilinç düzeyinin karşılaştığı diğer bir kötücül unsur olarak metinde işlenmiştir. Metinden alıntıladığımız parçada dikkat çeken diğer bir açar ifade ise bir tür sebze olan ve dedenin ağaca bağladığı kabaktır. "Kabak Kemane Türklerin en eski ve en az değişim gösteren halk çalgılarından biridir (Akyol, 2017, s. 163)" masal metninde sesi çıkararak alet olmasının bu müzikal özelliğinden ileri geldiğini söylemek mümkündür. Kolektif birikimin bir unsuru olarak metinde Türk kültürü açısından önemli bir müzik aletine kaynaklık eden sebzenin geçmesi bitki sembolizminin metne etkisi çerçevesinde değerlendirilebilir.

Masal kahramanı kızcağız, babası tarafından dağda ikinci kez yalnız bırakılması sonucu dönüşüm aşamasına geçmiştir. Kahramanın girdiği dönüşüm mekânı olarak dağda ve ormanlık alanda yalnız başına kalması içsel yolculuğun bu mekânda yaşanacağını habercisidir. Kahraman bu noktada yola çıkış aşamasından içsel dönüşüm mekanına doğru yol almaktadır. Bu mekânda kızcağız kolektif bilinçdışının diğer bir arketipi olan yüce birey ile temasa geçecektir.

Kızcağız gece karanlığında şafağı görür. Şafağa doğru ilerlediğinde ise bir evin orada olduğunu fark eder. Kızcağız bunun üzerine evin kapısını çalar ve yüce bireyleri ile karşılaşır. Masalın bu noktası kahramanın doğaüstü yardımını aldığı nokta olarak değerlendirilebilir. Kahraman tek başına ıssız dağda kalmış fakat mitin gücü devreye girerek onu yönlendirmiştir. Doğaüstü yardımcıların metinde geçen açar ibaresi ise "yüce dağ" ve "orman" olarak değerlendirilebilir. Orman Türk ve Dünya anlatılarında;



devlerin, cinlerin, kötü ruhların dolaştığı bir mekân olmasına rağmen ormana bırakılan ve orada tek başına mücadele eden masal kahramanları, hiçbir şeyden etkilenmemekte ve korkmamaktadır. Aksine ormana bırakılan kahraman güçlenmekte ve yeni özellikler elde ederek masalın ana kahramanı konumuna yükselmektedir (Tanyıldızı, 2015, s. 352)

şeklinde geçmektedir. İncelediğimiz metinde de masal kahramanı yeniden doğuş mekânı olan ormana; terkedilmiş, güçsüz ve çaresiz bir konumda adım atmıştır. Kahraman ormandan çıktığında ise tüm bu özellikleri geride bırakmış olan ve erginlenme aşamasına geçecek olan güçlenmiş bir bilincin yansıması konumundadır.

Masalın doğaüstü yardım aşamasında dikkati çeken diğer bir açar sembol şafaktır. Metinden anlaşıldığı üzere karanlıkta ormanda tek başına kalan kahraman bir ışığı takip etmektedir. Metinde bu durum "gide gide, görünmüş ona uzakta bir ışık (şafak). Geceymiş gündüz olmuş" ifadeleri ile geçmektedir. Böylelikle kızcağız bilinçdışının temsilcisi olan ve kolektif birikimleri temsil eden dönüşüm mekânı ormandan, güçlenerek, bilinç yüzeyine "ışık" sembolü ile çıkmış olmaktadır. Işık sembolü; "kaynağı ister lamba isterse mum olsun ışık aydınlanma, bilgi ve ilahiyat sembolüdür. Güneş gibi ışınmasıyla hakikattir, görkem ve Cennetin ışığıdır" (Wilkinson, 2011, s. 239) şeklinde açıklanabilir ve incelediğimiz metinde görüldüğü üzere kahramanın aydınlanmasını temsil etmektedir. Yüce Dağ'dan kahramanın karanlık yoluna doğan bu ışık kahramanın dönüşümünü tamamlamak üzere olduğunun muştulamaktadır.

Türk halk edebiyatı anlatılarında özellikle "ulu dağ" ya da "yüce dağ" olarak geçen metaforik söylem incelediğimiz masal metninde de kendisini göstermektedir. Bu açar ibare;

Yüce dağ başı, göğe/kutsala yükselişin en üst noktasıdır. "Yüce dağ başı" ögesinin neyin yanmasından kaynaklandığı bilinmeyen "ışık" ile birleştirilmesi imgelemde belirebilecek kar, buz, pus, üşüten bir serinlik, yükseklik ve uzaklık çağrışımlarını; ateş, alev, lamba, mum, meşale ve karanlık çağrışımlarıyla karşı karşıya getirir (Koç, 2011, s. 1129).

Böylelikle metinde ışık, orman ve yüce dağ sembolleri arketipsel birikimlerin yansıması olarak kahramanın yeniden doğacağına işaret etmektedir. Kahraman üzerinden ise analitik psikolojiye göre insan ruhu kolektif bilinçdışı ile bütünleştirilerek edinmesi gereken olumlu değerleri ve ata ruhlarının oluşturduğu tinsel tabaka ile temas etmektedir. Karanlık taraf olan gölgenin karşıt değerleri ile mücadele eden kahraman doğaüstü yardımcılarının yönlendirmesi ile ülkü değerleri ile bütünleşir ve bu bağlamda içsel yolculuğunda gölgesini kontrol altına alarak öz benliği ile bütünleşmiş olur.

### **Erginlenme Aşaması ve Sınavlar Yolu/Gölge ile Mücadele**

Masal kahramanı Kızcağızın sınavlar yolu gölge arketipleri ile mücadelesine dayanmaktadır. Üvey anne ve üvey kız kardeşin temsil ettiği gölge arketipler üzerinden olumlu değerlerin kazanımı ve korunması üzerinden sınavlara tabi tutulan kahraman kendilik değerlerini bütünleyerek varoluşunu gerçekleştirmek durumundadır. Nitekim öz babasının onu evden ayırarak dünyalık mekândan koparışı masal kahramanının sınavlar yolunun başlangıcıdır. Masal kahramanı bu noktada gölge arketiplerden çekinen babası ile ve gölge arketiplerin karşıt değerleri ile mücadele etmek zorunda kalır. Masal kahraman kızcağız sınavlarını kıskançlık, haset ve kibir karşıt değerleri üzerinden verir. Kızcağızın bu noktada doğaüstü yardıma ihtiyacı olur ve ataların sesi onu yalnız bırakmaz. Bilincin yolculuğunun sembolik hali olan bu durumda masal kahramanı kızcağız evden ayrılarak ergenliğe adım atacak olan yeni nesillerin izlemesi gereken yolu okuyucuya/dinleyiciye aktarmıştır. Bu bağlamda masal kahramanının gireceği sınavlar zaman aşımına uğramadan tüm insanlığın sınanacağı ortak unsurların yansımalarıdır. Kızcağız girdiği sınavlar yolunda ataların ortak birikimlerinin yanında olduğunu yüce bireylerden ve doğaüstü yardımcılarının sembolik tezahürlerinden elde etmiştir. Bu bağlamda serüveninde karşılaştığı karşıt değerler ile yüzleşerek aldığı yardımla sınavlar yolunu başarılı olarak tamamlamıştır. Nitekim masal kahramanının yolculuğu başında sergilediği olumlu karakter özellikleri geldiği son aşamada daha da pekişmiş ve aşkın bir yapıya ulaşmıştır. Masal kahramanının metnin sonunda gölge arketiplerini affetmesi; kötücül duygu durumları ile yüzleştiğini gösterirken, kahramanın gölge arketiplerin etkisi dışında yeni bir hayat kurgulayabilmesi ise nasıl aşkın bir yapıya ulaştığının bir göstergesidir.

### **Masalında Dönüş Aşaması ve Nihai Ödül/Neslin Kazanımı**

Masal kahramanı kızcağızın, karşılaştığı tüm zorluklara rağmen sınavlar yolunu aşarak kendilik değerlerini bütünlemesi, onun nihai ödülüdür. Bu ödül masal metninde kızcağızın yeni bir yuva bulması ve daha sonra evlenmesi ile sembolleştirilmiştir. Sembollerden ilki olan kahramanın yeni bir eve kavuşması, bilincin dönüşebilmesi ve erginlenme aşamasını tamamlamasını yansıtmaktadır. Masal kahramanı kızcağızın evlenmiş olması ise bilincin evden ayrılarak hayat yolunda başarılı olabileceği olumlu değerler ile bütünleşmesinin sembolize etmektedir. Nitekim masal kahramanı evlenerek soyunu devam ettirebilme şansına erişmiştir. Hem evini kuran hem de eşini bulan kahraman böylelikle iktidarını sağlamış olur. Buradaki iktidar aslında ruhsal yapının dengeye kavuşmasını, yani Jung'un teorisinde geçen bilinç ve bilinçdışı unsurların dengeli bir biçimde kaynaşması gerekliliğini örneklemektedir.

Anlatıda yer alan ödüller; ataların birikimleri ile temas edebilen kızcağız için metinde sembolleşmiştir aynı zamanda masalı okuyacak/dinleyecek olan yeni nesillerin eğitimi açısından da ayrı bir öneme sahip durumdadır. Ataların sesinin kolektif bilinçdışının arketipleri ile yansıdığı masal metnini özümseyen bilinçler olumlu değerlerle, bilinçdışının zihinlerine ektiği tohumlar sayesinde tanışmış olurlar. Bu bağlamda masal kahramanı üzerinden ataların iletisi; karşıt değerler olan öfke, kıskançlık gibi kötücül duygu durumlarının esiri olmamaktır. Affetmek, bağışlamak ve kolektif birikimin sesini dinlemek gibi olumlu değerler ise kahramanın ruhsal bütünlüğünü dengeleyebileceği olumlu duygu durumları olarak edinebileceği olgulardır. Sembolleşen ödüller esasında eş bulmak/bulabilmek ve ev kurmak yani hayatını kurgulayabilmek gücüdür. Campbell'in eserinde geçen; "Onlarla ilişkisi aracılığıyla kahramanın aradığı, demek sonuçta onların kendileri değil erdemleri, yani tözlerini sürdürme güçleridir" ifadesi açıklamalarımızı doğrular niteliktedir (Campbell 2010, s. 209). Masal metninde de kahraman bu töze ve tinsel tabakanın erdemlerine ulaşabilirse ancak nihai ödüle kavuşabilmektedir. Metnin sonunda kahramanın iki ödülü alabilmesi açıkladığımız durumla ilgili olup hem gerçek dünyanın gereklerini aktarır hem de ödüllerin sembolik yönleri derinlemesine incelendiğinde arketip kodların nasıl işlediğini bizlere göstermektedir.

Tablo 1

*Masalda Geçen Arketipler ve Yansıttığı Değerler*

Olumlu Değerler ve Arketipler	Dedenin öz kızı, Ormandaki yaşlı çift	Kötücül Değerler ve Arketipler	Dede, Nene, Üvey kız kardeş
Alçakgönüllülük		Haylazlık (Yaramazlık)	
Beceri		Kin tutmak	
Aklın Kullanımı		Acımasızlık	
Cesaret		Uykuculuk (Tembellik)	
Çalışkanlık		Saygısızlık	
Paylaşmak		Kibirli olmak	
Nezaket/İnce düşünce		Öfke	
Sadakat		Bencillik	
Affedici olmak (Merhamet)		Adaletsizlik	

### Çıkarım

İncelediğimiz masal metni Türk kültürüne has sembol değerler taşıdığı tespit edilerek örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu tespitler çalışmamızın başında belirttiğimiz; Gagavuz Türklerinin atalarının kültürel birikimlerinden kopmadığı, savımızı doğrular niteliktedir. Masal metni Jung'un arketipsel sembolizm teorisine uygun bir biçimde incelenmiştir. Metnin merkezinde yer alan kahraman arketipinin metinde "Kızcağız" olarak adlandırılan karakter olduğu tespit edilmiştir. Metin boyunca olayların odağında olan kadın karakter, genç kızlıktan kadınlığa geçişte benliğin iktidar mücadelesini yansıtmaktadır. Kızcağız masum benliğin temsilcisi iken üvey anne ve üvey kız kardeşleri gölge arketipi olarak değerlendirilmiştir. Metinde yer alan kızcağızın öz babasının kızını üvey annenin baskılarına boyun eğerek terk etmesi, onu gölge arketipine dönüşen kötücül bir unsur olarak değerlendirmemize neden olmuştur. Böylelikle Jung'un kuramına uygun olarak metnin tamamı bu iki karşıt gücün denge savaşı etrafında gelişmiş bir anlatı olarak değerlendirilmiştir. Bu çatışma ayrıca kuramımızı desteklediğimiz J. Campbell'in Kahraman yolculuğu kalıbına da uygunluk göstermektedir.

İncelememizde aşamalar tespit edilirken yüce dağa sığınma örneğinde yaptığımız üzere metnin ilerleyişi Türk anlatı geleneğine uygun olarak aşamalandırmaya ve adlandırılmaya çalışılmıştır. Masal metninde arketipler ve geçiş aşamaları dışında semboller ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Metinde kül, kabak gibi sembol değerlerin kolektif birikimin yansımaları olduğu çözümlenmiştir. Kolektif bilinçdışının binlerce yıllık birikimi olan bu semboller masal metinlerinin uydurma metinler değil; kolektif birikimin taşıyıcısı konumunda, değerli aktarım araçları oldukları sonucuna varmamızı sağlamıştır.

### Kaynakça

- Adler, A. (2010). *İnsanı tanıma sanatı* (12. baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Altınkaynak, E. (2003). *Gagavuz masallar* (1. baskı). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, A. (2017). Kabak kemanenin dünü bugünü ve yarını. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 3(1), 163-181.
- Campbell, J. (2010). *Kahramanın sonsuz yolculuğu* (2. baskı). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Guntrip, H. (2013). *Şizoid görüngü nesne ilişkileri ve kendilik* (2. baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (2010). *Düşünce tarihi* (25. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Indick, W. (2011). *Senaryo yazarları için psikoloji* (1. baskı). İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınevi.
- Koç, S. Ö. (2011). Fenomenolojik açıdan bir türkü çözümlemesi: Yüce dağ başında yanar bir ışık. *Turkish Studies*, 6(3), 1125-1132.
- Tansü, Y. E. ve Güvenç, B. (2017). Mitolojik kuşlar üzerine düşünceler (Phoenix, Garuda, Simurg, Karkuş, Anka), Y. E. Tansü ve M. Biçici (Ed.), *Doç. Dr. Numan Durak Aksoy anısına hayatı, sanatı, eserleri* (1. baskı) içinde (s. 783-806) *Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Matbaa ve Basımevi*.
- Tanyıldızı, E. (2015). Anadolu masallarında ormana terk edilme motifinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(14), 349-359.
- Wilkinson, K. (2011). *Kökenleri ve anlamlarıyla semboller, işaretler* (2. baskı). İstanbul: Alfa Yayınevi.